

Vizsgálatok táncneveink szerkezeti felépítése köréből

Körtáncnevek a déli körtáncdialektusban

1. Bevezetés. – A magyar néptánc terminológiája szókészletünknek olyan rétege, amely eddig kevés figyelmet kapott a nyelvészeti és a táncfolklor-

adatok, citation and similar papers at core.ac.uk

provided by ELTE Digit

vételeim többségét erre a táncnévi csoportra vonatkoztatom.

Az énekes lánykörtánc jellemzően böjti időszakban, leányok által, énekszó-
ra járt tánc. Három, MARTIN GYÖRGY által meghatározott dialektusterületen, a
déli, az északi és az erdélyi dialektusban jelenik meg. A déli körtáncdialektus a
Dél-Dunántúlt, a Balatontól délre eső Somogy, Tolna és Baranya megyét, Fejér
megye déli részét, a Dráván túli, szlavóniai magyar népszíziget falvait, valamint a
Duna bal parti sávját, Bács-Kiskun megye nyugati szegélyét foglalja magában
észak felé a Kalocsa-vidékig. Ez a dialektus egyértelműen meghatározható, ter-
mészetes egység, mert határait nem más körtáncfajták megjelenése jelzi, hanem
egyrészt a nyelvhatár, másrészt az énekes körtánc műfajának eltűnése. Délen az
etnikai választóvonal szab határt, nyugatra, északra és keletre távolodva pedig a
karikázó műfajának fokozatos ritkulása, majd teljes eltűnése jelent természetes
határokat (MARTIN 1979: 33).

2008-ban készült szakdolgozatomban egy tánc típus egyetlen dialektusterü-
leten megjelenő elnevezéseit vizsgáltam (MÁTÉ 2008), a körtáncok déli dialek-
tusához tartozó énekes lánykörtáncok megnevezéseit, több mint 80 szót. Forrása-
im jellemzően a körtáncokra vonatkozó táncfolklorisztikai monográfiák, egyes
tájszótárak, akadémiai jegyzőkönyvek és a filmes gyűjtésekhez tartozó úgyneve-
zett anyakönyvek voltak. Tudományos igényű nyelvészeti írások a témában ed-
dig nem születtek. A szakdolgozatban jellemzően a táncnevek eredetével foglal-
koztam. A szavak szerkezeti felépítésére vonatkozóan csak a legfontosabb
megállapításokat tettem meg, az általános kategóriák (szóképzés, elvonás, össze-
tétel stb.) meghatározásával. Jelen tanulmányban a szakdolgozat nyelvi anyagát
felhasználva, de a dolgozat vizsgálati körét bővítve, a déli körtáncdialektus
megnevezéseivel kapcsolatban kívánom az eredményeimet leírni.

A nyelvi adatokra vonatkozó források és azok részletezései megtalálhatók
szakdolgozatomban, amely az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor
Intézet Könyvtárában és a MTA Zenetudományi Intézet Néptánc Osztály Kéz-
irattárában (jelzete: AKT. 1671.) is elérhető. A dolgozatban közölt, összegyűjtött
megnevezéseket megvizsgálva megfigyelhető, hogy azok jellemzően egyszerű
szavak (47), a szavaknak kb. a negyede összetett szó (18), és előfordulnak szin-
tagmák is az elnevezések között (16). A szóalkotási módokat illetően leggyako-
ribb a képzés. Elvonással elvétve találkozunk, ellenben a szóösszetételi módokat
nézve szerves és szervesen összetételeket is találunk.

2. Három jellemző képző a táncmegnevezésekben. – Az egyszerű szavak között képzés tekintetében a leggyakoribbak az *-ó/-ő*, az *-s* és az *-ás/-és* képzőkkel ellátott alakok. Az alábbi részletezések ennek a három képzőnek a déli körtáncdialektusban való megjelenését mutatják.

1) *-ó/-ő* melléknévi igenévképzővel ellátott alakok: *karikázó* (*síki karikázó*, *böjti karikázó*), *derenkázó*, *belépő* (*öreges belépő*, *fiatalos belépő*), *lépő* (*reformátusos lépő*, *katolikusos lépő*, *alszegies lépő*, *felszegies lépő*), *fáridázó*, *futó*, *rezgő*, *ugró*, *csillegő*, *karéjzózó*, *hajszénázó*, *hajabokázó*, *fércelő*.

2) *-ó/-ő + -s* képzővel ellátott alakok: *döccenős*, *pihenős*, *ugrós*, *kisugrós*, *nagyugrós*, *ugrálós*.

3) *-ás/-és* főnévképzővel ellátott alakok: *kalalázás*, *rezálás*, *derenkázás*, *csirajozás*, *kerekecskézés*, *ugrás* (*tüskömugrás*, *böjti ugrás*), *fáridázás*, *babázás*, *karélás*, *hajabokázás*, *körbe táncolás*, *körbe futás*, *karikázás*, *hajrózsázás*, *hajaruzsázás*, *erdőjárózás*, *fércelés*.

A szóképzésben az említett képzők dominálnak, összekapcsolódva a szó-fajváltás jelenségével: a lexémák – minthogy azok a táncra vonatkoznak – inkább főnévi, mint melléknévi igenévi vagy melléknévi értelemben használatosak.

Az *-ó/-ő* képzős igenevek szófajváltása már az ősmagyar, illetőleg a korai ómagyar kortól kezdve ismert jelenség: például *erdő*, *mező*, *keserű* stb. (A. JÁSZÓ 1992: 427). A magyar nyelv történeti nyelvtana az „időviszonyítás” és az „akcióminőség” kategóriák segítségével tárgyalja az igenevek szófajváltásának kérdéskörét. A valódi igenévben eszerint még eleven él a folyamatos akcióminőség: az igenévben kifejezett cselekvés-történet egyidejű a mondat főigéje által kifejezett cselekvéssel-történettel (uo.), például DöbrK. 355: „es lata ket a llo haioth az to melleth”. A szófajváltáson átment igenévben nem érezzük az időviszonyítást és az akcióminőséget, a szó melléknévi vagy főnévi tulajdonságai domborodnak ki, például AporK. 120: „Vetet f o l ' o k a t az kietlenben”. A szófajváltás a fenti jellemzők mellett lehet alkalmi vagy állandó. Az alkalmi szófajváltás során az *-ó/-ő* képzős igenév jelentéstapadással vagy analogikusan válik főnévvé, amely névszói toldalékokat is felvehet, JókK. 43: „bodog fferenc monuala: z o l o n a k”. Az állandó szófajváltás során az igenevek főnevekké, melléknevekké, határozószókká stb. válhatnak, például JókK. 47: „Es azt meden v r a l k o d o i j a n a k adom” (Kiemelések tőlem – M. Zs.). A szófajváltás kérdése érzékeny terület, a lexémák szófaji tekintetben is folyamatos változásban lehetnek, a határok nem élesek, az először alkalmi megnevezés a használatától függően állandósulhat, így az alkalmi szófajváltás eredményezhet állandó szófajiságot. Véleményem szerint így van ez az *-ó/-ő* igenévképzős táncnevek esetében is.

A lánykörtáncok felsorolt megnevezései önmagukban álló, szintagmatikus értelemben alaptaggal nem jelölt nyelvi formák. A feltételezett alaptag sokszor nem következtethető ki egyértelműen, például a *rezgő* esetében, amely a táncmozgás jellegére utal. Nem lehet és nem is szükséges eldönteni, mi „rezeg”: a lányok által alkotott kör, a láb, a far vagy az egész test stb.

A fenti megnevezés módja véleményem szerint elsősorban nem alaktani, inkább etimológiai kérdés. A névadás formája egy etimológiai elvvel kapcsolha-

tó össze, amelyet HORVÁTH KATALIN fejtett ki egyik előadásában (HORVÁTH 2008). Az etimológiában eszerint hangsúlyozni lehet és kell bizonyos elveket, köztük „a nomináció elvét”, amely a megnevezés mikéntjét, a jelviszony természetét világítja meg (i. m. 73). A nomináció szemantikai folyamatában az egyik mozzanat az, amikor a fogalomnak csupán az egyik, a szemantikai szemlélet számára meghatározó ismertetőjegye kap nevet (a „rész” az „egész” helyett). A másik mozzanatban a „rész” neve az „egész”-re vonatkozik, azaz a „rész” az „egész”-t felépítő valamennyi összetevő nevévé válik. A szinekdoché elvének érvényesülését a megnevezésben jól szemléltetik a nyelvben megjelenő motivációfajták: fonetikai, morfológiai, szemantikai motivációk stb. Az elv egyértelmű bizonyítéka HORVÁTH KATALIN szerint többek között az is, hogy a magyarban nagy számú főnevesült melléknévi igenév és melléknév van, amelyek a megnevezett fogalmak funkcióinak, tulajdonságainak stb. egyik fontos elemét fejezik ki, például *árus, könyvtáros, munkás, tokaji, metélt, térítő, dugó, fedő, vevő* (uo.).

Például a *rezgő* táncnév esetében is a fogalom egyik jelentős része, a „rezgés” mint mozgásfajta hangsúlyozódik. Az ige *-ó/-ő* igenévképzővel ellátott, főnevesült alakja pedig alkalmas arra, hogy a „rész” által az „egész”, maga a fogalom, illetőleg annak minősége (‘egy bizonyos fajta tánc’) is hangsúlyos legyen.

Annak bizonyítéka, hogy a táncnevek esetében milyen nagy szerepet kap ez az elv, a változatos képzési módokban is rejlik. Az *-ó/-ő* mellett az *-s* melléknévképző, az *-ás/-és* főnévképző igen elterjedt a megnevezések között. A képzési formák egy-egy falu lánykörtáncának megnevezéseiben is variálódhatnak, például Dunaszekesön mondják a következőket a lánykörtáncra: *ugró, ugrós, ugrás*, illetőleg *kisugrós, nagyugrós* (MÁTÉ 2008: 28). A „rész” hangsúlyozása a fontos, sokszínű képzési formába öntve.

A fent leírt elvhez hasonló megállapítást tesz D. MÁTAI MÁRIA a Magyar nyelvtörténet vonatkozó fejezetében (D. MÁTAI 2003). Az igenevek szófajváltásával kapcsolatban leírja, hogy a főnevesülés tapadással vagy ráértéssel mehetett végbe, például a foglalkozásnév-képzésben (*szabó*), az eszköznevek létrejöttében (*verő* ‘kalapács’) és egyéb jelentéskörökhöz tartozó szavak esetében (*foltyó, kerengő, menyegző*) is (i. m. 209). A melléknévek esetében is hangsúlyozza a tapadást, amikor a melléknévre ráértjük az egész jelzős szerkezet jelenségét: *árus, regös, szekeres* (ember), *almás, fenyves, nádas* (terület) stb. (i. m. 211). A tapadás jelensége a táncnevek körében is figyelmet kaphat, a tánc minőségét jelző *-ó/-ő* és *-s* képzővel ellátott megnevezésekhez szerkezeti értelemben hozzáérthetjük a *tánc* alaptagot, illetőleg a tánchoz mint jelenséghez kapcsolódó egyéb fogalmakat: *karikázó* (tánc), *rezgő* (tánc, motívum), *futó* (táncszakasz, motívum) stb. Ezt támasztja alá, hogy a *-tánc* utótag több helyen megjelenik a lánykörtánc megnevezéseiben: *karikatánc, karikástánc, menyelánytánc, menyecsketánc* stb. A fogalmi keretben tehát nem hagyható figyelmen kívül az, hogy a megnevezés minden esetben a tánc jelenségére vonatkozik.

A korábban tárgyalt melléknévi igenévképzős alakok mellett az *-s* melléknévképzős továbbképzett formák is a fogalom milyenségét (melléknévi jellegét) nyomatékosítják. A déli körtáncdialektusban előforduló ilyen megnevezéseket (*döccenős, pihenős, ugrós, kisugrós, nagyugrós, ugrálás*) megvizsgálva láthat-

juk, hogy mindegyikben megjelenik az *-ó/-ő* képző. Felvetődhet a kérdés, hogy vajon a melléknévi igenévképzővel ellátott alak *-s* szuffixummal való továbbképzéséről van-e szó, avagy képzőbokkal van dolgunk. Az *-ós/-ős* képzőbokkal ellátott származékszavak, csakúgy, mint a deverbális *-s*-sel alkotott névszók, a szokásos, állandó tulajdonsággá váló cselekvést fejezik ki. A képzőbokor kialakulásában szerepet játszott az, hogy a két képzőelem (*-ó/-ő + -s*) együttesen is szolgálhat egy egységes funkció kifejezéséül (D. BARTHA 1958: 89). Az így létrejött névszók eredetileg melléknévek, de könnyen főnevesülhetnek, például *ismerős*, *tudós* (uo.). A képzőbokor viszonylagos régiségét jelzi, hogy a származékszavak a kései ómagyar kortól adatolhatók, például FestK. 399: *tekerges* (tekergős), továbbá a képzőbokor használatának fokozatos terjedését figyelhetjük meg nyelvelméleinkben (SZEKFÚ 1992: 270). A táncnevek tekintetében a képzőbokor jelenlétét támasztja alá az, hogy a vonatkozó lánykörtáncmegnevezések között a legtöbb *-ós/-ős* végű szó mellett nem találunk példákat az *-ó/-ő* végű variánsokra. A *döccenős*, *pihenős*, *kisugrós*, *nagyugrós*, *ugrálós* mellett nincs adat a **döccenő*, **pihenő*, **kisugró*, **nagyugró*, **ugráló* alakokra. Ugyanakkor az *ugrós* esetében megjelenik az *ugró* variáns is (Dunaszekcső, Baranya megye). A falu változatos megnevezési formái között szerepel továbbá az *ugrás*, a *kisugrós* és a *nagyugrós* változat is, tehát feltételezhető, hogy a dunaszekcsői nyelvhasználók árnyalt, sokszínű megnevezési formára nyitott attitűdjével van dolgunk.

A fenti pro és kontra érvek miatt óvatos döntést igényel a kérdés. Magam a déli körtáncdialektusba tartozó formák tekintetében (*döccenős*, *pihenős*, *ugrálós* stb.) azt az állapotot tartom valószínűnek, miszerint *-ós/-ős* képzőbokor jelenik meg a képzésben. A képző a cselekvő, illetve jellemző tulajdonságának (nomen agentis) kifejezését szolgálja, amely már a kései ómagyar korban jellemző és produktív képzési mód volt, lásd OklSz. *Vakarus* személynév., OklSz. *Zalados* személynév stb. (SZEKFÚ 1992: 297).

Ami a szófajváltás kérdéskörét illeti, az ebben a fejezetben tárgyalt alakok tekintetében úgy látom, hogy az *-ó/-ő* és az *-s* (illetőleg *-ós/-ős*) képzőkkel ellátott szavakban a szófajváltás folyamatára az az állapot jellemző, amikor a létrejött alakok már főnévként funkcionálnak, főnévként használatosak. Ezt támasztja alá véleményem szerint az is, hogy több esetben az *-ás/-és* deverbális főnévképzővel ellátott alakok is megjelennek a melléknévi igenévképzős formák mellett. Például Simonfán *hajabokázó*, *hajabokázás*, a Kalocsa-vidéki énekes lánykörtánc megnevezései között (Kalocsa, Öregcsertő) pedig a *fércelő* és *fércelés* alakok (a területen elterjedt *férc* és *fércántanc* elnevezések mellett, vö. MÁTÉ 2008: 30–1). A deverbális *-ás/-és* képzővel alkotott származékszavak a táncmegnevezések között a cselekvést hangsúlyozzák (*rezálás*, *hajabokázás*, *fércelés* stb.). Mindez erősíti azt a megállapítást, miszerint az *-ás/-és* képzővel alkotott származékok jelentős része cselekvés jelentésű (D. BARTHA 1958: 81).

Megjegyzendő, hogy a felsorolt deverbális képzőkhöz kapcsolódóan gyakran megjelenik a táncnevekben a *-z* igeképző, amely a képző ősi, gyakorító, cselekvést hangsúlyozó funkcióját fejezi ki (i. m. 23). Az esetek nagy részében az alapszó főnév, és jellemzőek a következő képzési sorok: *karika - karikázik - ka-*

rikázó – karikázás; lásd még *derenka - derenkázó - derenkázás, fárida - fáridáz (járidáz) - fáridázó - fáridázás, hajaboka - hajabokázó - hajabokázás, karéj - karéjóz - karéjózó* stb. (MÁTÉ 2008: 38–47).

A fejezetben tárgyalt képzési módokat megvizsgálva jellemzőnek látszik az, hogy bizonyos nyelvi minták szabadon használhatóak új nyelvi formák létrehozására. Ez a produktivitás ismérve (LADÁNYI 2007: 41), ilyen értelemben tehát a fenti képzési sorok produktív képzési módoknak tekinthetők, a tárgyalt képzők pedig produktív képzőknek.

3. Összetett szavak a táncnevek között. – A déli körtáncdialektusba tartozó megnevezések között megjelennek összetett szavak is, ezek között szervesen és szervesen összetételeket is találunk. A szervesen összetételek jellemzően továbbképzett szóalakok alapszavaként jelennek meg. Ezekben a szótövet jelentő összetételek szinte kizárólagosan a tánc közben énekelt dalok szövegrészleteiből (például a *hajrózsás* a „Haj, rózsa, rózsa, ékes vagy...” kezdetű dal sorából) alakultak ki. A szerves összetételekben pedig túlnyomórészt a *-tánc* utótag szerepel, az előtagok a táncra vonatkozó minőségi különbségeket hangsúlyozzák.

1) Szerves összetételek: *menyecsketánc, menyelánytánc, tüskömántánc, tüskömugrás, karikatánc, karikástánc.*

2) Szervesen összetételek: *hajszénázó, hajabokázó, hajabokázás, hajrózsás, erdőjárós.*

Megfigyelhető a kategóriák egymásba mosódása, különösképpen a szervesen összetételek esetében. A szövegkezdetből kialakult, szervesen összetételként jelentkező szótövet a déli körtáncdialektus táncnevei között kivétel nélkül a *-z* igeképzővel és az *-ó/-ő*, illetőleg az *-ás/-és* képzőkkel látják el. A *hajaboka-* tö (valószínűsíthetően valamely dallam elhomályosult kezdőszavaiból vagy szövegrészletéből alakult ki, a *hajarózsá-* tőhöz hasonlóan, vö. MÁTÉ 2008: 43) esetében kétféle képzési mód is megjelenik: *hajabokázó, hajabokázás*. A variánsok tehát ebben az esetben is megjelennek, ahogy azt a korábbi példákban is láthattuk.

4. Szintagmák a táncnevek között. – A szó szerkezetek formájának jelentősége abban áll, hogy a táncra vonatkozó használati kört hangsúlyozza: a bővítmény helyszínt, időszakot, társadalmi, vallási hovatartozást vagy a életkort jelöl, pontosít. Bátán és Sárpilisen különösen jellemző volt ez a táncnévadási forma: a társadalmi különbségek nemcsak a táncélet szokásaiban, de a táncmegnevezések változatosságában is kifejeződést nyertek. A következő felsorolás tartalmazza a vonatkozó táncelnevezéseket: *bőjti ugrás, bőjti karikázó, síki karikázó, alszegies lépő, felszegies lépő, katolikusos lépő, reformátusos lépő, öreges belépő, fiatalos belépő.*

Az alaptagban (legtöbb esetben) fellelhető melléknévi igenév főnévként funkcionál, és minőségjelző bővítménnyel egészül ki. A bővítmény jellemzően minőségjelző, amely különböző, fent említett társadalmi, hagyománybeli jelenségeket hangsúlyoz, például az *alszegies lépő* Bátán (Tolna megye), az alszegen

élők csoportja által táncolt lánykörtáncot jelzi (MÁTÉ 2008: 35). A bővítmények szerkezeti felépítésére ezekben az esetekben is jellemző az *-s* képző használata (az *-i* nomen possessi képző mellett).

5. Táncnevek a román nyelven. – Variabilitás tekintetében megfigyelhető, hogy az azonos szótővel rendelkező táncnevek képzése és használata eltérően alakul a különböző régiókban. A következőkben román nyelvi példákkal illusztrálom, hogy a képzés változatossága nemcsak a magyar nyelvhasználatban, hanem például a román nyelvben is jellemző. A román nyelvi példák forrása egy táncszótár, a *Dicționarul jocurilor populare românești* kötete (NICULESCU-VARONE 1980). A szótár felépítésére jellemző, hogy a nyelvi változatok külön szócikkben jelennek meg (ez az anyaggyűjtést könnyítette). A szócikkek rövid leírást tartalmaznak az adott táncról, annak területi megjelenéséről, a tánc típusra vonatkozó jellemzőkről. Például a *bărbuncu* rövid leírása magyar fordításban „furulyaszóra járt tánc Beszterce-Naszód megyében” (i. m. *bărbuncu* a.). A következőkben négy szótő köré csoportosuló alakváltozatokat emelek ki a szótár anyagából.

Az *ardel-* (*ardel* | *ean*, *-eană*: 'erdélyi') szótő köré például a következő továbbképzett szavak csoportosulnak: *ardeleanca*, *ardeleana*, *ardeleanasca*, *ardeleanul*, *ardelencuța*.

A *căluș-* (*căluș* | *el*: 'lovacska, csikó') szócsalád tagjai közé sorolhatóan a következő szavak szerepelnek: *caluser*, *călușarii*, *călușeii*, *călușeri*, *călușeriul*, *călușerul*. Egy másik általános kétnyelvű szótár, a *Dicționar Romîn–Maghiar* említi a *călușel* szó 'kalusertáncos' jelentését is a 'lovacska' mellett, valamint a *călușăresc* szócikk alatt a *jocuri călușărești* alakot 'kalusertáncok' jelentéssel (PETROVICI 1964).

A *ciobăn-* (*ciobăn* | *esc*, *-ească*: 'juhász, pásztor' kezdetű táncmegnevezések közül a következőket tartalmazza a szótár: *ciobana*, *ciobanul*, *ciobănașul*, *ciobăneasca*.

A *măruņ-* (*măruņ* | *el*, *-ică*: 'aprócska, picike') továbbképzett alakjaiban is nagy változatosság tapasztalható: *mărunta*, *măruņana*, *măruņeana clămpăniță*, *măruņel*, *măruņelul*, *măruņica*.

A fenti példákból is látható, hogy bizonyos szuffixumok elterjedtek a táncra vonatkozó szavak képzésében, legjellemzőbbek talán az *-easca*, *-ana*, *-eana* képzők (további példák: *bihoreana*, *bildoveneasca*, *ungureasca* stb.), amelyek a tánc milyenségét hivatottak kifejezni. A fent említett képzők a magyar melléknévképzőkhöz hasonló módon változtatják a szófajt, illetőleg fejezik ki a szó melléknévi jellegét (például az *ungureasca* jelentése: 'magyar'). A román nyelvben emellett lehetőség van az adott tárgy, dolog megnevezésével kapcsolatban a főnéviséget is hangsúlyozni, ennek megfelelően a románban erre alkalmas *-ul* végződés is gyakran megjelenik a táncnevekben (például *alunelul*, *bărbuncul*, *călușerul*, *măruņelul*, *ungureancul*). A két jelenségben megfigyelhető az, amit a magyar táncmegnevezések körében is megállapítható volt: melléknévi és főnévi értelemben használt szavak egyaránt megjelennek, és mindkét típus elterjedt a megnevezések körében.

Látható, hogy a képzési módok hasonlóságot mutatnak a román és a magyar nyelvben: a képzés változatossága a megnevezések és a variánsok sokféleségét eredményezi. Feltételezem, hogy a táncmegnevezések körében a fentiekhez hasonló képzési formák más nyelvekben is megjelennek, az azonos fogalom, azaz a táncról való gondolkodás hasonlósága nagy valószínűséggel a szavak alaki felépítésére vonatkozó párhuzamokat is eredményez. Ennek a kérdéskörnek a bizonyítása, a formai elemzés mellett a jelentéstani, használati kérdések vizsgálata a jövőbeni feladatok közé tartozik.

6. Összefoglalás. – Láthattuk, az alaki (és képzési) variabilitás az egyik legfontosabb jelenség a tárgyalt táncneveket illetően. Nemcsak a magyarban (például *fárida*, *fáridázás*, *fáridázó*; *ugró*, *ugrás*, *ugrós*), de a román nyelvben is (például *ardeleana*, *ardeleanca*, *ardeleanul*) a suffixumok sokfélesége tapasztalható.

Mindez összefügg azzal a nyelvtörténeti ténnyel, hogy a nyelvi szintek közül a szóképzlet szintje a legváltozékonyabb, folyamatos mozgásban van, új elemeket könnyen és gyorsan fogad be, az új megnevezések régieket szoríthatnak ki, illetőleg egy-egy nyelvi elem ki is kophat a nyelvhasználatból. A táncra vonatkozó terminológia elemei, ahogy a nyelv más regiszterébe tartozó szavak is, folytonos mozgásban, hullámmásban vannak: a nyelvi részlegek közül a szóképzlet a legérzékenyebb réteg, egy olyan laza rendszer, amely könnyen fogad be új elemeket, de a meglévő elemek könnyen ki is hullhatnak (BENKŐ 1998: 88–90).

Az archaizmusok és a neologizmusok vizsgálata tehát egy újabb szempont lehet a táncnevek kutatásában (például a 20. század elején Decsen még használatos *csillegő* szó, amelyet később a *lépő*, a *babázás* táncnevek kiszorítottak a nyelvhasználatból, vö. MÁTÉ 2008: 36).

A szófajváltás témaköre további szempont volt a vizsgálatban. Valószínűsíthető, hogy főnévi értelemben használatos a melléknévi, melléknévi igenévi megnevezések nagy része, a jelenséget a HORVÁTH KATALIN (2008) által megfogalmazott nomináció elvével hoztam összefüggésbe.

Feltehető, hogy a tanulmányban megállapított jelenségek más táncműfajok esetében is fennállnak. A morfológiai variabilitás mellett jellemző lehet a lexikai variabilitás is. Utóbbira vonatkozóan példának hozható fel a *legényes* férfitánc (az énekes lánykörtánchoz hasonlóan egyetlen táncműfusról lévén szó) területenként változó elnevezései *csüddögölő*, *figurázó*, *fogásolás*, *pontozás*, *nyolcas*, *fiús*, *magyar tánc*, *sűrű tempó* (MNL. és MARTIN 1997: 259) stb. Jól látható, hogy a szótó sokfélesége mellett a tanulmányban tárgyalt szerkezeti megoldások is érvényesülnek (jellemző képzési módok, például az *-ó/-ő*-vel és az *-ás/-és*-sel való képzés, minőségjelző bővítményű szintagmák). Mindez nagy valószínűséggel a megnevezés motivációjával van összefüggésben: a tánc, a mozgás milyensége meghatározó a táncnév megnevezési folyamatában. Az ehhez kapcsolódó jelentéstani kérdések kiterjedt vizsgálata egy jövőbeni elemzés feladatául kell, hogy szolgáljon.

A hivatkozott irodalom

- D. BARTHA KATALIN 1958. Magyar történeti szóalaktan II. A magyar szóképzés története. Tankönyvkiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND főszerk. 1992. A magyar nyelv történeti nyelvtana. II/1. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1998. A történeti nyelvtudomány alapjai. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- HORVÁTH KATALIN 2008. Az etimológia elvei. In: BÜKY LÁSZLÓ – FORGÁCS TAMÁS – SINKOVICS BALÁZS szerk. A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei V. Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged. 67–80.
- A. JÁSZÓ ANNA 1992. Az igenevek. In: BENKŐ főszerk. 1992: 411–54.
- LADÁNYI MÁRIA 2007. Produktivitás és analógia a szóképzésben: elvek és esetek. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- MARTIN GYÖRGY 1979. A magyar körtánc és európai rokonsága. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- MARTIN GYÖRGY 1997. Magyar táncdialektusok. In: FELFÖLDI LÁSZLÓ – PESOVÁR ERNŐ szerk. A magyar nép és nemzetiségeinek tánc hagyománya. Planétás Kiadó, Budapest. 213–78.
- D. MÁTAI MÁRIA 2003. Az ősmagyar kor. Szófajttörténet. In: KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk. Magyar nyelvtörténet. Osiris Kiadó, Budapest. 204–33.
- MÁTÉ ZSUZSANNA 2008. A magyar néptáncszókincs egy rétegéről. Nyelvészeti vizsgálat a déli lánykörtáncok elnevezéseinek körében. Szakdolgozat. ELTE BTK, Budapest.
- MNL. = ORTUTAY GYULA szerk. 1977–1982. Magyar Néprajzi Lexikon. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- NICULESCU-VARONE, G. T. 1980. Dicționarul jocurilor populare românești. Editura Litera, Bukarest.
- PETROVICI, EMIL 1964. Dicționar Romîn–Maghiar Vol I. A Román Népköztársaság Akadémiája Kolozsvári Fiókjának Nyelvtudományi Intézete, Kolozsvár.
- SZEKFŰ MÁRIA 1992. A névszóképzés. In: BENKŐ főszerk. 1992: 268–320.

MÁTÉ ZSUZSANNA (zsuzsanna_mate@yahoo.com)

Folk Dance Terminology and Word Structure

Folk dance terminology has not been widely researched in linguistics and ethnography. My survey concerns primarily the round dance related terminology of the so called south round dance dialect, with appr. 80 terms collected from several monographies, interviews, field studies etc. The words show great variety, one of the dance types has many terms with various suffixes and builds. This study contains a brief survey of the structural variety of round dance terms. At the end of the study stands a supplemental chapter describing similar examples of dance term variety in the Romanian language.